

2010

Nederlands tussen Duits en Engels, *Journal of Germanic Linguistics*, volume 22, special Issue 04: Dutch between English and German

In 2010 verscheen een speciale aflevering van het *Journal of Germanic Linguistics*, met als gastredactie Roel Vismans, Matthias Hüning en Fred Weerman. Het thema was “Dutch between English and German”, waarmee teruggegrepen werd op *Nederlands tussen Duits en Engels* van de Utrechtse hoogleraar C.B. van Haeringen uit 1956. In het tijdschrift vinden we onder meer bijdragen over frisismen, sterke werkwoorden, modale partikels en de relatie tussen letters en klanken.

Volgens Van Haeringen was de bedoeling van zijn *Nederlands tussen Duits en Engels* “de drie germaanse talen naast elkaar te houden met het oog op hun tegenwoordige structuur, ze met elkaar te vergelijken naar het materiaal waarvan ze zich bedienen en de grammatische middelen waarover ze beschikken” (p. 5). Je zou denken dat het boek van ter sprake gekomen moet zijn op het eerste colloquium plaats van hoogleraren en lectoren in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten, dat vijf jaar na het verschijnen van het boekje, in 1961, plaatsvond in “Het oude Hof” (tegenwoordig weer Paleis Noordeinde) te 's-Gravenhage. In de door mij geraadpleegde bronnen is daarover echter niets terug te vinden. Pas in het verslag van het derde colloquium (1967, eveneens in Den Haag) komt Van Haeringens boek expliciet (en dan nog maar terloops) ter sprake, in een voordracht van de Groningse hoogleraar K.H. Heeroma over “Het taalhistorisch apparaat”.

Het vergelijken van het Nederlands met de verwante vreemde talen komt vanzelfsprekend ook regelmatig terug in de latere edities van de colloquia en in bijdragen aan *NEM*, als dat eenmaal van een “clubblad” tot een wetenschappelijk tijdschrift is uitgegroeid (zie elders in dit nummer). En recentelijk staat dit thema ook centraal op een serie conferenties, waarvan de eerste werd gehouden in het najaar van 2005 in Berlijn. Kennelijk voldeed deze eersteling aan een behoefte, want hij heeft een vervolg gekregen in 2008 (Sheffield) en in 2010 (Oldenburg), terwijl aan de organisatie van een volgende bijeenkomst alweer gewerkt wordt. Was de eerste bijeenkomst nog Nederlandstalig, met als titel *Nederlands tussen Duits en Engels*, de bijeenkomsten in Sheffield en Oldenburg waren vooral in het Engels, en de titel was nu *A Germanic Sandwich. Dutch between English and German*. De lezingen van Berlijn zijn gebundeld in Hüning et al. (2006), die van Sheffield in de tijdschriftaflevering waar ik deze bijdrage mee opende, en een bundel met Oldenburgse lezingen is in productie.

Hoewel deze wetenschappelijke bijeenkomsten formeel weinig met de IVN of *Neerlandica Extra Muros* c.q. *Internationale Neerlandistiek* te maken hebben, blijken ze bezocht te worden door een opvallend groot aantal extramurale neerlandici – misschien ook omdat die vanaf het begin bij de organisatie betrokken waren. De algemene thematiek van de hier besproken conferentiereeks is steeds vergelijkende taalkunde, en dan toegespitst op Duits, Engels en Nederlands. Eén vorm van vergelijkende taalkunde, ontstaan in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw, is contrastieve taalkunde. Het voornaamste doel daarvan was, het vreemdetalenonderwijs efficiënter te maken, met als achterliggend idee dat je een vreemde taal het best leert door je te concentreren op de verschillen tussen vreemde taal en moedertaal. We zien daar ook wel iets van terug in

vroege bijdragen aan IVN-colloquia. Na een hoopgevend begin – aanzetten tot contrastieve grammatica's en dergelijke – bleek het genoemde doel echter niet (langs deze weg) bereikt te kunnen worden, en rezen er twijfels over de achterliggende filosofie. Daarna hebben we geruime tijd weinig meer van die contrastieve taalkunde vernomen.

De laatste tijd zien we evenwel een hernieuwde aandacht voor vergelijkende taalkundes – in het meervoud, want er zijn tegenwoordig verschillende, duidelijk onderscheiden deelgebieden van de taalkunde die zich op de een of andere manier bezighouden met taalvergelijking, en al die deelgebieden zien we terug op de conferenties. Het volgende plaatje is naar König (2010):

historisch vergelijkende taalwetenschap

taaltypologie

contrastieve taalkunde

microvariatie (vergelijkende dialectologie)

interculturele pragmatiek

De historisch vergelijkende taalwetenschap, de oudste soort vergelijkende taalkunde, gaat over historische ontwikkelingen en genetische relaties tussen talen en taalfamilies. In vergelijking daarmee is contrastieve taalkunde puur synchroon, en houdt die zich slechts bezig met overeenkomende subsystemen van twee, of in elk geval een klein aantal, talen. Juist het tegenovergestelde vinden we in de taaltypologie, een vakgebied dat zich primair bezighoudt met het zoeken naar taaluniversalia. In theorie worden daarbij alle talen van de wereld onderzocht, in de praktijk beperkt men zich tot een representatieve steekproef met maximale spreiding. Het omgekeerde daarvan zien we dan weer in het microvariatieonderzoek, dat zich vooral richt op de verschillen tussen dialecten van één taal, terwijl contrastieve taalkunde zich in principe met standaardtalen bezighoudt. In de interculturele pragmatiek ten slotte gaat het niet zozeer om vergelijking van taalsystemen, maar van taalgebruik: hoe functioneren de vergeleken talen in de bijbehorende sociaal-culturele contexten.

De titel van Van Haeringens boek is programmatisch, maar ook open voor meer dan één interpretatie: het Nederlands wordt (vooral) gesproken in een gebied dat (grofweg) tussen Duitstalige en Engelstalige regio's ligt, maar als je bijvoorbeeld naar de historische ontwikkelingen in de morfologie kijkt, dan neemt het Nederlands ook een tussenpositie in: het Duits heeft nog het rijkste systeem van verbuiging en vervoeging, het Engels het armste, en het Nederlands zit daar een beetje tussenin. Matthias Hüning, de voornaamste initiatiefnemer van de eerste bijeenkomst, gaat daar in zijn inleiding uit 2006 nader op in:

Het was de organisatoren erom te doen de verschillende dimensies van *tussen* in *Nederlands tussen Duits en Engels* centraal te stellen: de ruimtelijke dimensie en de daarmee verband houdende vraag naar taalcontact en wederzijdse beïnvloeding, de taalstructurele dimensie en de daarmee corresponderende vraag naar het synchrone functioneren van de drie talen, en de historische, diachrone dimensie die gericht is op het onderzoek naar convergentie en divergentie in de ontwikkeling van de nauw verwante talen.

In de inleiding tot de tweede verzameling zien Vismans, Hüning en Weerman (2010) overeenkomsten én verschillen met de aanpak van Van Haeringen. Waar de laatste zich nog concentreerde op traditionele grammatica, en dan met name de morfologie, constateren zij een verbreding van de benadering van de “tussenpositie” van het Nederlands, met (naast uit de historisch-vergelijkende taalkunde bekende morfologische thema’s als deflectie en sterke werkwoorden) aandacht voor taalverwerving, afasie, beleefdheid, taalcontact en grammaticalisering.

Ton van der Wouden, Amsterdam

Bibliografie

van Haeringen, Koenraad: *Nederlands tussen Duits en Engels*. Den Haag, Servire, 1956.

Ook beschikbaar via http://www.dbnl.org/tekst/haer001nede01_01/

Hüning, Matthias (2006): 'Nederlands, Duits, Engels: tussen-dimensies.' In: Hüning, e.a. (eds.), 9-18.

Hüning, Matthias, Ulrike Vogel, Ton van der Wouden en Arie Verhagen (eds.) (2006): *Nederlands tussen Duits en Engels. Handelingen van de workshop op 30 september en 1 oktober 2005 aan de Freie Universität Berlin*. Leiden: SNL.

Ekkehard König: The Place of Contrastive Linguistics in Language Comparison. Plenary talk, *6th International Contrastive Linguistics Conference*, 30.09.—02.10.2010, Berlin.

Beschikbaar via http://www.personal.uni-jena.de/~mu65qev/e-g-contrasts/papers/koenig_2011.pdf.

Vismans, Roel, Matthias Hüning en Fred Weerman (2010): Guest Editors' Preface. *Journal of Germanic Linguistics*, 22: 297-299.